

UITSTAP

EEN GESLAAGDE ADDERTOCHT NAAR HET GROOT-SCHIETVELD

Zaterdag 30 augustus 2003

Na enkele voorafgaande dagen met slecht en koel weer, waardoor we vreesden dat onze tocht wel eens in het water kon vallen, keerde gelukkiglijk het weer en met heel wat meer hoop gingen we op weg naar Brasschaat. Onderweg werden vanuit de bus al wat interessante waarnemingen verricht : 3 overvliegende Ooievaars en een 30 Canada's foeragerend naast de snelweg, allebei even voor het binnenrijden van de Craeybeckxtunnel en natuurlijk wat Torenvalk, Blauwe Reiger en Aalscholver.

We hadden afspraak met onze gidsen bij de kerk van Wuustwezel. Vandaar was het evenwel een paar km terugrijden, want de toegang tot het Groot Schietveld is gelegen langs de weg Brecht-Wuustwezel, helemaal niet moeilijk te vinden. Er is zelfs een parkeerruimte. Het militaire domein is eigenlijk een gesloten gebied, maar je kan er gemakkelijk binnen. Er zijn geen hekken en er is ook weinig controle, behalve dan op 'schiet'dagen, maar dan zou ik een bezoek zeker niet aanraden.

Ludo Benoy, die voor ons het bezoek regelde, had zich verontschuldigd. Een golf van botulisme eiste hem op. Allicht zou hij liever met ons op stap zijn gegaan dan kadavers te gaan opruimen van dierbare eendjes ...

Arlette Lemouche was wel op de afspraak om ons op te vangen, een erg vlotte dame, als de meeste Antwerpenaars een echte spraakwaterval, een bijzonder vlotte vertelster met heel wat kennis van het terrein en zijn bewoners. Dat bleek al snel.

Bij de eerste stappen op het Groot Schietveld kwamen onmiddellijk wat roofvogels in de kijker. Eerst was er een Buizerd, gestoord – zoals zo vaak gebeurd - door twee plaagkraaien. Even later volgde een tweede Buizerd, dan werd een vrouwtje Bruine Kiekendief opgemerkt en daarna zelfs een Havik.

Ook exoten waren present : 11 Canadaganzen vlogen over.

Een Kleine Vuurvinder dartelde langs de wegwand en op en bij een paar struiken werd een adulte Roodborsttapuit met twee juvenielen opgemerkt. Zes Kieviten klapwiekten over en in de berken wipten enkele Staartmeesjes rusteloos heen en weer. Dan werd weer een hoog wentelende Buizerd ontdekt.

Allemaal binnen de eerste vijf minuten !

Dat was dus ons welkomsgeschenk ! Toen het dan even kalm werd, vertelde Arlette wat over het gebied dat zijn behoud te danken heeft aan Willem I. Hij

gaf namelijk de opdracht om – in die jaren 1815-1830 dat we bij de Nederlanden hoorden – hier een militair oefengebied in te richten, een artillerieveld.

Het Groot Schietveld was geboren : 2060 ha groot, 7 km lang en ongeveer 3 km breed. Een tweede deel ligt aan de overkant van de weg Brecht-Wuustwezel.

Dat deel is evenwel meer dichtgegroeid. Het evolueert naar bos. Toch wordt ook dit stuk occasioneel nog gebruikt voor lange-afstandsschietoefeningen over de weg heen. Er is ook nog een Klein Schietveld, grondgebied Kapellen, enkele km westelijker van zo'n 800 ha.

Het gebied is hier gekenmerkt door zijn potsolbodem, waardoor plasdrassituaties ontstaan en vennen worden gevormd. Niet alleen vogeltjes passeerden de revue. Pieter en Wim gingen met het net verwoed op insectenjacht en toonden ons diverse merkwaardigheden : Groenpootwants, Watersnuffel, Gewone Pantserjuffer, Gewoon Hooibeestje, ...

Bij het plantenvolk werden o.a. Groene Bekerzwam, Rode Heidelucifer, Grondster, Jakobskruiskruid, Sint-janskruid op naam gebracht.

De heide wordt hier gevormd door Struik- en de zeldzamere Dopheide. Deze laatste was evenwel grotendeels uitgebloeid.

De heideplaag, het Pijpenstrootje is ook hier uitbreidend. De zure regen en de aanrijking met voedingsstoffen eist zijn tol op de heidevegetatie. Hier en daar wordt wat geplagd en eigenlijk oefent het omwoelen van de bovenlaag door militaire voertuigen ook wel een gunstige invloed uit. We ontdekten sporen van Reeën. Niet verwonderlijk, want hier huizen wel 200 van die elegante dieren en er is geen jacht.

Enkele Groene Kikkertjes hupten tussen onze voeten weg. We hoopten op een Heikikker, maar konden er geen ontdekken.

Een groepje Boerenzwaluwen deed zich kwetterend tegoed aan rondvliegend klein grut en een Tjiftjaf waagde een bescheiden zangpoging.

Blauwe Reiger en enkele tientallen Wilde Eenden werden bij een eerste ven opgemerkt.

In de lucht hoorden we miauwen : het bleken drie Buizerds, allicht op trek.

Dan kregen we de eerste regendrupjes te verwerken. Overjassen werden aangetrokken, hoofden en telescopen gingen schuil onder kapjes of mutsen, maar gelukkig werd het niet menens. Even later was die donkere wolk al voorbij en ging opnieuw de zon schijnen.

Onze insectenmannen ontdekten vervolgens Dagpauwoog, Dambordvlieg en vooral die Groene Zandloopkever bleek onder de loep een echt fraai diertje.

Was dat geen roep van een Regenwulp ? Het bleef bij een audiowaarneming.

Ik kreeg de vogel niet te zien. Wel ontdekten we zo een Witgatje in een gracht recent uitgegraven om het pad te verhogen. Wat verder zat ook een Paapje.

De telescopen werden gericht en ieder kreeg de kans die prachtvogel te bewonderen. Weer dook een groepje zwaluwen op. De meeste waren Boerenzwaluwen, maar er zat minstens één Huiszwaluwje tussen.

Op een geplagde plek ontdekten we Kleine Zonnedaauw, dat toch zo kleine insectenetertje, en Moeraswolfsklauw, altijd impressionant. (Komt dat door zijn naam?). Even verder stond Veenpluis en Dopheide. In de struikjes woelde wat. Opnieuw werden de telescopen gericht : minstens drie Roodborsttapuiten en 2 Paapjes !

Een tweede regenbui was ook kort, maar wel intenser. Dan brak nogmaals de zon door en naderden we wat wrakken van tanks en militaire vrachtwagens. Die oude karkassen moeten dienen als schietschijf bij de oefeningen, maar eigenaardig genoeg gebruiken Holenduiven ze op rustiger momenten als broedplaats.

Dan lokte Arlette ons voor het eerst van het pad af, de vegetatie in. Het terrein bleek plots niet zo vlak als het er uit zag. 't Was eerder een verzameling van hobbels en kuilen, een echt minireliëf dat met zijn gradiënten voor vele wezentjes best interessant is. We moesten hier uitkijken voor Klokjesgentiaan. Ook al was de hoogtij van hun bloei al wat voorbij, toch ontdekten we nog een aantal bloeiende plantjes en wat speurwerk leverde de ontdekking op van groepjes van witte pareltjes : eitjes van het zeldzame Gentiaanblauwtje, hier drie, daar vijf, daar twee ...

Wat verder kwamen we bij een volgend ven. Spijtig van het tegenlicht, maar toch herkenden we een Dodaars, een drietal Watersnippen, een 20 Kieviten en beslist een honderdtal Wilde Eenden. Ook hier vlogen zwaluwen rond : Boeren- en Huiszwaluw en die blekere leken wel Oeverzwaluwen. Ze vlogen evenwel wat te ver om zeker te zijn. Wat verder vloog een Blauwe Reiger met trage vleugelslag over en twee andere overvliegers bleken Krakeenden te zijn. Dan ging de aandacht weer naar wat plantensoorten. Koningskaars werd vergeleken met Stalkaars. Er stond Grote Teunisbloem, Harig Wilgenroosje, Speerdistel, Moerasdroogbloem, Vogelwikke, Geoorde Wilg, Leeuwentand, Klein Kruiskruid, Duizendguldenkruid ...

Dan gingen de blikken weer omhoog. In de verte zweefde een vrouwtje Bruine Kiekendief en in die stip hoog boven de bomen was een Sperwer te herkennen. Bij een volgend vennetje foerageerde een Oeverloper en wat verder op de zandige bodem huppelden tot ieders tevredenheid een mannetje en een vrouwtje Tapuit.

Ondertussen waren we bijna terug bij ons vertrekpunt. Pieter toonde ons nog een Doodshoofdzweefvlieg en een Zwarte Heidelibel en enkelen kregen nog een wegschietende Levendbare Hagedis te zien.

Dicht bij het eindpunt van de wandeling ontmoetten we dan Katja Claus. Met die dame hadden we afgesproken dat ze ons Adders zou tonen en zij was al de hele voormiddag op zoek. We moesten nog wel even geduld oefenen. Nieuwe afspraak na de lunch !

Die middagpauze werd gehouden bij De Witte, een typisch oudstijlig café waar de tijd al een halve eeuw bleek stil te staan.

Daarna stapten we terug hetzelfde pad op van die morgen. Kleine Vuurvlinder, Atalanta, Koninginnepage en een Boomvalk werden opgetekend op de paar honderd meter tot waar Katja ons stond op te wachten met een trots lachje op het gezicht. Op de grond voor haar voeten lagen een viertal linnen zakjes met stropsluiting. Best klein ... Zouden daarin ... ?

Katja Claus is slangenspecialiste. Haar buitenlandse reizen staan altijd in het teken van die pootloze reptielen. Of ze nu in Zuid-Europa zit, in Azië of in Australië, overal ontdekt zij serpentes. In ons land gaat haar aandacht vooral naar de Adder. Al vijftien jaar lang volgt zij hun evolutie hier op het Groot Schietveld. We kregen van haar een hele uiteenzetting, bijzonder boeiend over die Adders en hun ecologie. Adders komen maar voor op een drietal plaatsen in Vlaanderen. Hier zit de grootste populatie. Al meer dan 900 verschillende exemplaren werden door haar gevangen en aan de hand van hun kopschubben-tekening (hun vingerafdruk) als individu op steekkaart gebracht. Het oudste teruggevangen exemplaar haalde 17 jaar ! Adders regelen hun lichaams-temperatuur met behulp van uitwendige warmte. Als het zonnetje schijnt, vleien ze zich op een halfopen plaatsje en verbreden hun lichaam om maximaal van de warmtegevendende stralen te genieten. Is de ideale temperatuur bereikt, kunnen ze op pad (het liefdespad of het jachtpad). Wordt het te warm, zoeken ze weer verkoeling ... Vandaar dat die hobbelige structuur van de grond hun goed uitkomt. We vernamen dat Adders een winter- en een zomerterritorium hebben, soms meer dan een kilometer van elkaar verwijderd. Om te overwinteren hebben ze behoefte aan een droogblijvend hol. In het voorjaar worden de mannetjes ruim een maand vroeger wakker dan de vrouwtjes. Die tijd wordt besteedt om het paarterritorium in te palmen. Aan eten denken die heren dan helemaal niet. Daarna ontwaken de vrouwtjes en is het paartijd, vaak na een boeiend baltspel. Pas na de paring is het tijd voor de maaltijd. Eén muisje per maand volstaat ruimschoots voor mijnheer... En het vrouwtje ? Een zwangere adderdame let op haar lijn : door de dikte van de jongen kan er geen voedsel door het darmkanaal, dus is dat verscheidene maanden vasten tot de jongen geboren worden, een vijf- tot tiental piergrote kriebelingen komen levend ter wereld ! Echte miniaddertjes ! En wil je er nog meer over weten, dan raad ik je aan 'Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen' te lezen, een boek dat Katja schreef samen met Dirk Bauwens.

Na de algemene uitleg kwam de aap uit de mouw of liever werden de Addertjes één voor één omzichtig uit de zakjes gehaald. Katja deed dit met stevige handschoenen en dat het nodig was, kregen we meermaals gedemonstreerd. Die slangen waren echt bijtustig. Twee adulte vrouwtjes kregen we te zien, zo'n 60 cm lang en duimdik. Eén glanzend want pas verveld, eentje dof want dringend

aan een nieuwe outfit toe. Een mannetje had Katja die voormiddag niet kunnen vinden. Op dat ogenblik van het jaar hebben mannetjes nu eenmaal weinig motivatie om actief te zijn. Twee andere zakjes werden even later geopend. Dat waren dan baby'tjes, slechts een of twee dagen oud, een mannetje (grijzer) en een vrouwtje (bruiner), potlooddik en een goede decimeter lang, maar allebei onmiddellijk klaar om met de piepkleine tandjes Katja in de handschoen te bijten. Van elk dier werd een fiche aangemaakt met de persoonlijke kopschubtekening, gewicht, lengte, geslacht op basis van de kleur, maar ook herkenbaar aan de staartlengte (achter de anus). Wij kregen ruim de kans de dieren door onze handen te laten gaan, maar dan wel in de glazen meetbuis. De moedigen mochten zelfs even een Adder strelen. Er werd duchtig gefotografeerd. Die gifslangetjes zie je nu eenmaal niet elke dag. En wees gerust : daarna werd elk dier teruggebracht naar zijn eigen territorium dat daartoe gemerkt was met een vlaggetje.

Meer dan een uur duurde die adderscène, maar dat vloog voorbij, zo boeiend ...

Nadien trokken we de steenweg over naar het noordelijker stuk, dat de onofficiële naam kreeg van 'Jachtgebied van Verellen'. We merkten onmiddellijk het verschil in biotoop op. Hier was duidelijk de verbossing ingezet. Toch wordt in het beheer getracht een halfopen landschap in stand te houden met voldoende open plaatsen met heidevegetatie. Bepaalde delen worden geplagd. Zeer arbeidsintensief, want er is duidelijk neiging tot dichtgroeien met berk, eik, den, Sprokehout, Meidoorn, wilde roos, ... Toch wel een heel schilderachtig landschap.

Langs het pad groeide veel Waterpeper, Noorse Ganzerik, Moerasdroogbloem, Kamperfoelie en heerlijk ruikende Gagel, de smaakmaker van vele biertjes. We ontdekten ook de cocon van een Grote Lantaarnspin, Kortschildkever en Elzenhaantje. Langs deze halfbosweg vlogen ook diverse Landkaartjes, je weet wel, die vlinder met zijn unieke seizoenswisseling : de voorjaarsgeneratie oranjebruin en hun kinderen, de zomergeneratie met zwartwitte tekening. Veel vogelwaarnemingen werden niet meer opgetekend. Enkel voor een op libellen jagende Boomvalk, een Gaai en wat mezen moest ik mijn notaboekje nog even uithalen.

Marcel Jonckers

Met dank aan Katja, Arlette en Ludo.